

Opis źródła

Przywilej królewski wydany 5 sierpnia 1783 r. Dokument dotyczy Gołędzinowa, czyli miasteczka należącego do króla Stanisława Augusta (od 1764 r.), znajdującego się na prawym brzegu Wisły. Na jego terenie osiedlili się liczni ewangeliccy rzemieślnicy, głównie garbarze i sukiennicy. Na mocy tego przywileju król przekazał im dwa place, które miały być przeznaczone na budowę kościoła, szkoły, szpitala i cmentarza. Wydał też zgodę na założenie manufaktur, z których dochód miał być przeznaczony na utrzymanie ewangelickiego zboru. Prawo patronatu nad konstytuującą się parafią ewangelicko-augsburską, obejmującą protestantów z Gołędzinowa i Pragi, miało należeć do króla i jego sukcesorów. Gwarantowało mu to m. in. wpływ na obsadę urzędów kościelnych.

Miejsce przechowywania oryginału źródła.

Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbór Ewangelicko-Augsburski 225, sygn. 5, s. 9-10.

Tekst źródła.

Stanisław August z Bożej łaski król Polski, wielki książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czernichowski.

Wiadomo czyniemy niniejszym listem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, a mianowicie urzędowi gołędzinowskiemu, tudzież urodzonym possessorom emphiteutycznym, że gdy dyssydenci nieodmiennej augsburskiej konfessyi na Pradze i Gołędzinowie mieszkani, przez suplikę nam podaną, pokornie dopraszają się, abyśmy onym, jako od zboru warszawskiego odległym, a trudne w czasach przez rzekę Wisłę przeprawy, ku obrządkom swym kościelnym mającym, w miasteczku naszym dziedzicznym Gołędzinów zwanym, w ziemi warszawskiej przy Pradze leżącym, kościoła dozwolić i nań miejsce wyznaczyć raczyli. My zatym dogadzając na mienionych obywatelów wyznania nieodmiennego augsburskiego w obrządkach kościelnych potrzebie na kościół, cmentarz, szkołę, szpital dwa place z ogrodami w namienionym miasteczku naszym dziedzicznym Gołędzinowie, jeden wzdłuż łokci 254 wszcz łokci 88. Drugi przy tymże wzdłuż łokci 168 wszcz łokci 46 zawierające wyznaczyć i wieczyście nadać umyśliliśmy. Jakoż niniejszym listem naszym też place wyżej namienione dokąd kościół i używanie w nim obrządków zachodzić będzie nadajemy, dozwalając w nich, za poprzedzającym zwierzchności

konsystorskiej wyznania onych zezwoleniem zbór, z budową ku temu potrzebną, dla terażniejszych i w czasie przybywających, a dalsze place osiadających rzemiosła i fabryki zakładających mieć, ten utrzymywać i obrządki swe duchowne obchodzić. *Ius patronatus* dla siebie i sukcesorów krwi a Gołędzinowa następnych dziedziców zupełnie zostawując. Któren to list nasz dla większej wiary i waloru ręką własną podpisaliśmy i pieczęć gabinetową przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia 5 miesiąca sierpnia rok 1783.

Stanisław August król

Słowniczek pojęć.

dysydenci – protestanci, ewangelicy

emphiteuza – dziedziczna i zbywalna dzierżawa gruntu

ius patronatus – prawo patronatu

konfesja – wyznanie

łokieć – jednostka miary, zróżnicowana w zależności od regionu i okresu historycznego, np.

łokieć warszawski to 59,6 cm

nieodmiennej augsburskiej konfesji – ewangelicy wyznania ewangelicko-augsburskiego, luteranie

possessor – właściciel

suplika - pisemna prośba, skarga

zbór – świątynia ewangelicka lub społeczność protestancka

Pytania do źródła.

(poziom podstawowy):

Kto wydał przywilej?

Kogo dotyczył przywilej?

W jakim celu przywilej został wydany?

(poziom rozszerzony):

Jaki zakres uprawnień przyznany został ewangelikom osiedlającym się w Gołędzinowie?

Jakie instytucje są niezbędne dla funkcjonowania ewangelickiej wspólnoty wyznaniowej?

Do kogo miało należeć prawo patronatu nad zbozem luteranckim w Gołędzinowie?

Wskazówki.

Przywilej królewski z 1783 r. jest odpowiedzią na suplikę ewangelików mieszkujących na terenie Gołędzinowa oraz sąsiedniej Pragi. Wystąpili oni do władcy z prośbą o zgodę na wybudowanie kościoła, szkoły, szpitala i cmentarza, a zatem instytucji istotnych dla funkcjonowania wspólnoty wyznaniowej. Jak uzasadniali, z uwagi na trudności w przeprawie przez Wisłę, nie mogli korzystać z usług duchownych działających przy zborze ewangelicko-augsburskim w lewobrzeżnej Warszawie.

Literatura pomocnicza.

Sołtan A., *Ewangelicy prawobrzeżnej Warszawy*, „Kronika Warszawy”, nr 1, 2014, s. 61-70.

Encyklopedia Warszawy, Warszawa 1994.

Warszawa w latach 1526–1795, red. Maria Bogucka, Andrzej Zahorski, Warszawa 1984 (Dzieje Warszawy, t. 2).

Wyderkowa T., *Ludność Pragi w drugiej połowie XVIII w. (liczebność, struktura demograficzna i zawodowa)*, w: *Warszawa XVIII wieku*, z. 1, red. J. Kowecki, H. Szwankowska, A. Zahorski, Warszawa 1972, s. 149–189 (Studia Warszawskie, t. 12).

Najważniejsze cezury.

1764-1791 – istnienie miasteczka (jurydyki) zwanej Gołędzinów Królewski

1783 – przywilej królewski dot. społeczności ewangelickiej

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Marta Kuc-Czerep